

Олена Ковальчук, Петро Опанащук
(м. Житомир)

РАСОВА ДИСКРИМІНАЦІЯ В ЗАКОНОДАВСТВІ ПАР У ПЕРІОД РЕЖИМУ АПАРТЕЇДУ

Південно-Африканська Республіка (ПАР) – держава на крайньому півдні Африки, що сьогодні входить до числа найбільш успішних країн світу з розвиненою інфраструктурою та конкурентоспроможною економікою. За час свого існування країна пройшла складний шлях розвитку – від здобуття незалежності до боротьби з расовою приналежністю.

Расова дискримінація залишається досить актуальною проблемою для сучасного суспільства. Яскравим прикладом подолання расизму було повалення режиму апартеїду в Південній Африці. Дослідження історії такого соціально-політичного явища необхідне для подолання та уникнення подібних проявів расової дискримінації в майбутньому. Саме падіння такого режиму підтверджує його помилковість і безперспективність у сучасному світі.

Мета даного дослідження полягає у висвітленні основних положень законодавчих актів уряду ПАР в період режиму апартеїду. Його історіографія включає в себе напрацювання таких істориків як Л. Демикіна [2], Б. Бантінг [1], В. Тетьокіна [4], Д. Жукова [3] та інших.

Передумови для встановлення режиму апартеїду в ПАР склалися ще в ХІХ ст., коли Британська імперія обмежувала право на переселення чорношкірого населення Африки зі своїх територій у регіони Капської колонії та Наталю, що були зайняті білим населенням та метисами. Їм заборонялося не тільки переселятися на ці землі, але й взагалі пересуватися з одного округу в інший без відповідного дозволу. В Кейптауні та містах Наталю їм заборонялося виходити на вулицю після заходу сонця [3, с. 12].

Власне сам термін «апартеїд» виник як політичний лозунг і був сформульований лідером південноафриканської Національної партії доктором Д. Ф. Маланом у 1944 р. Залякуючи білих виборців «комуністичною загрозою» правлячі кола південно-африканської буржуазії в 1948 р. привели до влади цю крайню праву партію. Навколо ідеї апартеїду згуртувалися найрізноманітніші соціальні групи й класи африканерів [1, с. 108].

Апартеїд – це система расової дискримінації, що була зведена в рамки закону. Саме в ПАР уперше після поразки гітлерівської Німеччини була узаконена расова класифікація людей. Основною ознакою, за якою жителів Південної Африки відносили до тієї чи іншої групи, був колір шкіри. Ідея такого режиму полягала в відособленому розвитку європейського і неєвропейського населення. Лідери Національної партії стверджували, що Південна Африка не становить єдиної нації і складається з чотирьох різних расових груп: білих, чорних, кольорових та індіанців [4, с. 44].

Для поглиблення утисків чорношкірого населення, починаючи з 1949 р., уряд прийняв ряд законів. Першим законом, що поклав початок расовому поділу населення на офіційному рівні став закон «Про заборону змішаних шлюбів». Цим документом було заборонено шлюби між чорношкірими та білими мешканцями ПАР. Поліція переслідувала змішані пари, їх будинки оточували, намагаючись зібрати якомога більше доказів для арешту.

У 1950 р. був прийнятий новий расистський закон «Про реєстрацію населення», який передбачав класифікацію та реєстрацію жителів Південної Африки за расовою ознакою. Населення офіційно було поділено на чотири расових групи: білу (європейці), чорну (африканці), кольорову (метиси) та азіатську (переважно вихідці з Індії). Від всіх чорношкірих вимагали, щоб вони завжди мали «книги проходу», які містили відбитки пальців, фотографію та інформацію відносно доступу до нечорних областей [4, с. 74].

Одразу після прийняття цього закону послідували практичні міри по встановленню територіально-расової сегрегації. Своє вираження вона знайшла в законі «Про групове розселення». Саме це поклало кінець расовому різноманіттю областей. Кожній з расових груп було виділено свою територію проживання. Система національних держав для африканців отримала назву бантустани. На кожній території домінувала певна етнічна група. Загалом було створено десять псевдодержав.

Політика расової дискримінації і сегрегації в соціально-економічному плані поєднувалася з жорстким обмеженням політичних прав і свобод. У 1951 р. був прийнятий закон «Про управління банту», який заклав основу для організації етнічного уряду в африканських бантустанах, що призначався урядом ПАР. У 1953 р. було прийнято ще ряд законів «Про працю банту», «Про освіту банту», «Про суспільну

безпеку», які позбавили африканців практично всіх соціально-економічних і політичних прав [3, с. 23].

Концепція нерівного розподілу ресурсів також отримала своє відображення в законодавстві. У відповідності до закону «Про місця та зручності загального користування» 1953 р. всі расові групи повинні були мати роздільні зручності. Окремими для тієї чи іншої раси були місця відпочинку та дозвілля, лікарні та школи. Вивіски «тільки для білих» з'явилися в громадських місцях, включаючи навіть лавки у парках. Чорношкірим надавалися набагато гірші послуги, ніж білим. Расова дискримінація була задекларована і у сфері зайнятості. Подальші закони ставили за мету придушення будь-якого опору, особливо збройного [1, с. 158].

З метою подальшого закріплення системи апартеїду в 1962 р. була прийнята нова редакція закону «Про суспільну безпеку». У відповідності до нього будь-яка людина, що скоїла злочин або ж намагалася здійснити чи заохотити соціальні зміни в країні, могла без суду і слідства бути засудженою до тюремного ув'язнення чи навіть смертної кари [2, с. 98].

В 1970 р. уряд ПАР прийняв закон «Про громадянство в бантустанах», який оголосив усіх африканців громадянами того чи іншого бантустану, незалежно від місця їх народження, проживання чи роботи. Власне цей закон остаточно лишив чорношкіре населення громадянства ПАР [3, с. 45].

Перетворившись в уніфіковану расову доктрину білого населення, апартеїд поєднував повну територіальну сегрегацію чорношкірого населення з жорстким обмеженням його соціальних, економічних і політичних прав [3, с. 40].

Отже, режим апартеїду – це унікальна система, що склалася в Південній Африці як єдино можлива форма збереження тут влади білошкірого населення. Внаслідок такої політики ПАР стала країною, де расова дискримінація була закріплена на офіційному рівні й існувала майже півстоліття.

Список використаних джерел та літератури

1. Бантинг Б. Становление южноафриканского рейха / Бантинг Б.. – М.: Мысль, 2000. – 391 с.
  2. Демкина Л. Режим ЮАР – преступление против человечества / Л. Демкина, И. Черкасова. – М.: Междунар. отношения, 1981. – 118 с.
  3. Жуков Д. Апартеид. История режима / Жуков Д. – М., 2007. – 56 с.
- Тетёкин В.Н. ЮАР сегодня: демократия и власть / Тетёкин В.Н. // Азия и Африка сегодня. – 2009. – №4. – С. 44–49.